

УДК 327.56:341.372 (477)(470+571)

Воздіган Д. В.*Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор*

ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті здійснено спробу комплексного дослідження дипломатичних форматів врегулювання російсько-українського конфлікту, серед яких женевський формат, нормандський формат та Мінські домовленості. Запропоновано шлях до врегулювання суперечностей.

Ключові слова: *нормандський формат, російсько-український конфлікт, Мінські угоди, женевський формат, дипломатія.*

Vozdihan D. V.

THE POLITICAL AND DIPLOMATIC ASPECTS OF SETTLING THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT

The article attempts to comprehensively explore diplomatic formats for resolving the Russian-Ukrainian conflict, including the Geneva format, the Normandy format, and the Minsk agreements. The way to resolve the contradictions is proposed.

Key words: *Normandy Format, Russian-Ukrainian conflict, Minsk agreements, Geneva Format diplomacy.*

Незважаючи на те, що воєнні дії на сході України останнім часом майже не мають серйозних змін, перебування бойовиків у межах так званих «ДНР» та «ЛНР», анексія Криму все ще несуть загрозу територіальній цілісності України. Саме тому ті люди, які представляють нашу державу на світовій арені, роблять усе можливе для зупинення війни, а згодом і відновлення кордонів України у межах 2014 року. Процес переговорів проходить з різною динамікою, але він постійно розвивається. Так, 9 грудня 2019 року відбулося чергове засідання нормандської четвірки, а в кінці місяця у результаті довгих і складних перемовин був проведений обмін полоненими, завдяки яким 72

українці повернулися додому. Саме тому необхідно постійно досліджувати політико-дипломатичні аспекти врегулювання російсько-українського конфлікту, у якому весь час відбуваються зміни.

Станом на січень 2020 року комплексні дослідження політико-дипломатичного виміру врегулювання російсько-українського конфлікту практично відсутні. Проте дослідженням перспектив нормандського формату займалися Н. Тарасенко [11] та Л. Шкляр [13]; позицію держав-членів Європейського Союзу щодо російсько-українського конфлікту вивчала Т. Сидорук [10]; К. Рогуля висвітлила вплив зовнішнього фактору на внутрішньополітичні процеси та конфлікт на сході України [9]. Однак з часом ці дослідження перестають бути актуальними, оскільки процес пошуку спроб завершення війни знаходиться в постійному розвитку. Відповідно, змінюються сама ситуація та її перспективи.

Метою статті є дослідження політико-дипломатичних аспектів врегулювання російсько-українського конфлікту з особливим акцентом на нормандському форматі.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

- простежити історію спроб зупинення російсько-української війни дипломатичними шляхами;
- проаналізувати вплив засідань нормандської четвірки на перебіг конфлікту та значення відповідних документів (Мінські угоди, формула Штайнмаєра);
- змалювати ймовірні сценарії врегулювання конфлікту.

Перш за все, варто визначити формати, у яких ведуться переговори. Основними є два варіанти: переговори нормандської четвірки, до якої належать президенти України (П. Порошенко до червня 2019 року, після нього – В. Зеленський), Росії (В. Путін), Франції (Ф. Олланд до травня 2017 року, після нього – Е. Макрон) та канцлер Німеччини (А. Меркель); засідання Тристоронньої контактної групи, де сторони репрезентують Спеціальний представник ОБСЄ (Г. Тальявіні до червня 2015 року, після нього – М. Сайдік), другий президент України Л. Кучма та представник Росії (М. Зурабов до квітня 2015 року, після нього – А. Кульмухаметов), а також представники самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» – О. Захарченко та І. Плотницький відповідно брали участь в засіданнях і підписували угоди як фізичні особи. Окрім цих форматів мають місце і двосторонні перемовини та дзвінки, але основні рішення приймають на спільних засіданнях.

Проте існував і третій формат – женевський, сторонами в якому були Україна (представник – міністр закордонних справ Андрій

Дешиця), Росія (міністр закордонних справ Сергій Лавров), США (держсекретар Джон Керрі) та ЄС (високий представник ЄС Кетрін Ештон). Пройшла лише одна зустріч у такому форматі – 17 квітня 2014 року у Женеві. Відповідно до підписаних домовленостей бойовики мали роззброїтися та звільнити незаконно захоплені будівлі, вулиці тощо, за що їм буде гарантована амністія (крім винуватців у тяжких злочинах). Всі сторони мали сприяти реалізації цих домовленостей, а Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ спостерігати за цим процесом [6]. Проте угода не була втілена в життя (імовірна причина – абсолютна протилежність позицій сторін, зокрема США й РФ) і з'явилася потреба в новому форматі.

Наступним серйозним кроком до закінчення війни на міжнародному рівні були Мінські угоди, до яких відносять Мінський протокол від 5 вересня 2014 року (т. зв. Мінськ-1), Меморандум про виконання положень протоколу від 19 вересня цього ж року та Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу від 12 лютого 2015 року (т. зв. Мінськ-2).

«Мінськ-1» був узгоджений і підписаний Тристоронньою контактною групою. Основними пунктами протоколу можна назвати такі: двостороннє припинення застосування зброї, здійснення децентралізації влади в Україні, моніторинг ситуації на Сході зі сторони ОБСЄ, звільнення заручників – загалом 12 пунктів [8]. Проте робота контактної групи була продовжена і 19 вересня був підписаний Меморандум, що складався з 9 тез з метою перемир'я і був зосереджений на правилах застосування зброї [6]. 23 січня 2015 року стало відомо про додаток до Меморандуму – список населених пунктів, через які має проходити лінія розмежування [3]. У березні Верховна Рада прийняла постанову «Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування», перелік населених пунктів якої відповідав додатку.

Оскільки бойовики продовжували воєнні дії, незважаючи на домовленості, 11 лютого 2015 року відбулася зустріч у нормандському форматі у Мінську, на якій були узгоджені нові домовленості, які підписала Контактна група. «Мінськ-2» складався з 13 пунктів, у яких було зроблений акцент на припиненні вогню в зоні конфлікту, звільненні заручників та налагодженні механізму децентралізації, а також йшлося відновлення контролю України над державним кордоном, налаштування виплат доходів та комунальних платежів, надання гуманітарної допомоги тощо [5].

«Режиму тиші» і домовленостей загалом бойовики не дотримувалися, але це була остання Мінська домовленість. Однак, нормандська четвірка продовжувала роботу.

Станом на січень 2020 року відбулося вже 6 зустрічей у нормандському форматі. Перша зустріч відбулася 6 червня 2014 року у муніципалітеті Бенувіль у Франції (він розташований в історичному регіоні Нормандія, звідки і пішла назва формату). Зустріч відбулася в рамках святкування 70-річчя висадки союзницьких військ у Нормандії під час Другої світової війни і тривала лише 15 хвилин. Петро Порошенко та Володимир Путін обговорили питання російсько-української війни та можливого перемир'я, а також домовилися про наступну зустріч.

Відповідно, друга зустріч пройшла 16 жовтня того ж року в Мілані. Вона відбулася в два раунди в рамках саміту ASEM (форуму Азія-Європа). Представники держав обговорювали закон Верховної Ради про «особливий статус» Донбасу, Мінський протокол і питання щодо газу.

Наступні переговори проходили 11-12 лютого 2015 року в Мінську, у результаті і була підписана декларація на підтримку Комплексу заходів щодо виконання Мінського протоколу.

Четверта зустріч відбулася 2 жовтня 2015 року в Парижі. На ній глава МЗС Німеччини (а нині президент ФРН) Франк-Вальтер Штайнмаєр вперше запропонував ідею проведення виборів на окупованих територіях згідно з українським законодавством і під наглядом ОБСЄ. Конкретних результатів ця зустріч не мала.

Через рік, 19 жовтня, у Берліні пройшли наступні переговори. На зустрічі погодили питання розробки «дорожньої карти» імплементації Мінських угод, яка мала містити дві складові – послідовність кроків та гарантії їх виконання. Після цієї зустрічі Володимир Путін відмовився від участі в переговорах у нормандському форматі. Зустріч 10 травня 2018 року в Аахені пройшла вже без нього.

Після трирічної перерви 9 грудня 2019 року у Парижі відбулася нова зустріч нормандської четвірки. У результаті саміту сторони підписали спільне комюніке. Було затверджено, що робота з дипломатичного врегулювання російсько-українського конфлікту буде базуватися на Мінських домовленостях, що означало продовження закону Верховної Ради про особливий стан ОРДЛО, припинення вогню на цій території та моніторинг ситуації ОБСЄ. Один з основних пунктів домовленостей стосувався обміну утримуваних осіб у форматі «всіх на всіх», що й відбулося 29 грудня. До того ж сторо-

ни погодилися щодо необхідності включити суперечливу «формулу Штайнмаєра» в українське законодавство [4].

«Формула» була підписана ще 1 жовтня 2019 року Тристоронньою контактною групою в Мінську. Екс-міністр закордонних справ України Павло Клімкін описав її як «особливий статус (ОРДЛО) через чесні, демократичні вибори відповідно до стандартів ОБСЄ» [12]. Таким чином, спеціальний статус буде набутий лише після підтвердження законності виборів Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. Вибори мають бути проведені після відведення російських військових. До того ж, Верховна Рада має ухвалити закон про амністію бойовиків. В основному суперечки щодо «формули» спричиняють пункти про амністію бойовиків і передачу контролю над кордоном після виборів, а не до них.

Складно вибрати лише один шлях, за допомогою якого можливо закінчити російсько-український конфлікт у дипломатичній площині. Формат має бути всеохопним і зачіпати як безпосередні сторони конфлікту (Україна та Росія), так і світових політичних лідерів (США, ЄС), держави, які не зацікавлені в підступі РФ до своїх територій – безпосередні сусіди України (Румунія, Угорщина, Молдова тощо). Найближчим до цього був женевський формат (недарма глава МЗС Польщі Вітольд Вашиковський наголошував на цьому [1]).

Отже, політико-дипломатичне врегулювання російсько-українського конфлікту – багатогранне питання. За весь час війни існувало три формати (окрім двосторонніх перемовин), у яких проводилися переговори: женевський формат, нормандська четвірка та засідання Тристоронньої контактної групи. Домовленості, узгоджені у кожному з форматів, часто повторювалися, оскільки не мали результатів після першого разу. Основне, що таки вдалося досягти на перемовинах – це обмін полоненими та в перспективі імплементація «формули Штайнмаєра», яка певним чином узагальнює Мінські домовленості. Поки практично неможливо з високою точністю сказати, як же варто врегулювати конфлікт дипломатичними шляхами, проте одним із найкращих варіантів є женевський формат.

Проте ця тема ще не закрита, адже продовжується війна і продовжуються пошуки спроб її завершення. Відповідно є перспективи вивчення подальшого розвитку процесу врегулювання конфлікту, аналізу можливих сценаріїв, дослідження точок зору кожної зі сторін щодо закінчення війни тощо.

Джерела та література

1. Ващиківський: Женевський формат дав би Донбасу шанс на мир. Укрінформ, 14 грудня 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2357154-vasikovskij-vvazae-so-zenevskij-format-dav-bi-donbasu-sans-na-mir.html>

2. Волович О. Ще раз про формати і альтернативи (у контексті припинення війни на Донбасі). *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел*, 7 вересня 2015. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/format/>. (дата звернення: 04.02.2020).

3. Додаток до Меморандуму від 19 вересня 2014, 24 січня 2015. URL: <https://www.slideshare.net/oleksiifedko/19-2014-43853091>. (дата звернення: 03.02.2020).

4. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*, 10 грудня 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797>. (дата звернення: 04.02.2020).

5. Казимирський С. Мінська угода-2. Повний текст. *Преса України*, 12 лютого 2015. URL: <https://uapress.info/uk/news/show/61526/>. (дата звернення: 03.02.2020).

6. Меморандум об исполнении положений Протокола по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно шагов, направленных на имплементацию Мирного плана президента Украины П.Порошенко и инициатив Президента России В. Путина. URL: <https://www.osce.org/ru/home/123807?download=true>. (дата звернення: 03.02.2020).

7. Повний текст заяви за підсумками переговорів у Женеві з українського питання. *ZN.UA*, 17 квітня 2014. URL: https://dt.ua/POLITICS/povniy-tekst-zayavi-za-pidsumkami-peregovoriv-u-zhenevi-z-ukrayinskogo-pitannya-141885_.html. (дата звернення: 03.02.2020).

8. Протокол по итогам консультаций Трехсторонней контактной группы относительно совместных шагов, направленных на имплементацию Мирного плана президента Украины П.Порошенко и инициатив Президента России В. Путина. URL: <https://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>. (дата звернення: 03.02.2020).

9. Рогуля К. Українська криза у розрізі зовнішньополітичного діалогу з партнерами. URL: <http://civildiplomat.com/ukra%D1%97nska-kriza-u-rozrizi-zovnishnopolitichnogo-dialogu-z-partnerami>. (дата звернення: 03.02.2020).

10. Сидорук Т. Позиції держав-членів ЄС щодо російсько-українського конфлікту. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*, 2015. Випуск 36. Частина 3. С. 13-19. URL: <http://shron1>.

chtyvo.org.ua/Sydooruk_Tetiana/Pozytsii_derzhav-chleniv_Yes_schodo_rosiisko-ukrainskoho_konfliktu.pdf. (дата звернення: 03.02.2020).

11. Тарасенко Н. Перспективи нормандського формату як інструменту врегулювання українсько-російського конфлікту в оцінках експертів. *Резонанс*, 2016. № 54. С. 4-11. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2016/rez54.pdf>. (дата звернення: 04.02.2020).

12. Формула Штайнмайєра. Що вона означає для України і чому її знову обговорюють. *НВ*, 10 грудня 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/shcho-take-formula-shtaynmayera-pidsumki-normandskoji-zustrichi-2019-novini-ukrajini-50043610.html>. (дата звернення: 04.02.2020).

13. Шкляр Л. «Нормандський формат»: за і проти. Сценарії для України. *Політичні інститути та процеси*, 2016. Київ. № 1. С. 83-88. URL: <http://aps-m.org/wp-content/uploads/download-manager-files/maket1.pdf>. (дата звернення: 05.02.2020).